

ȘCOLI ȘI DASCĂLI

Academia Mihăileană (1835-1864)

În prima jumătate a secolului al XIX-lea, într-un context legislativ favorabil, a fost organizată cea mai importantă instituție de învățământ cu predare în limba română din Moldova – **Academia Mihăileană** din Iași – școală din care vor descinde, peste trei decenii, *Universitatea „Al.I.Cuza”* și *Liceul Național*. Academia Mihăileană nu trebuie însă considerată o școală cu totul nouă, ea continuând tradiția unei vechi instituții de cultură din veacul al XVII-lea, *Școala Vasiliană* (9 mai 1640), care a fost periodic reformată și reorganizată. În perioada fanariotă, aceasta s-a transformat într-o academie cu predare în limba greacă, care și-a ținut cursurile inițial tot la Trei Ierarhi, apoi în curtea Mitropoliei și a funcționat până la tulburările din 1821. În 1828 domnitorul *Ioniță Sandu Sturza* nu a făcut altceva decât să restaureze vechiul așezământ, sub numele de *Gimnaziul Vasilian*, care a cuprins treptat și cursuri superioare și care a fost reorganizată sub numele de Academia Mihăileană¹.

Primele cursuri ale Academiei ieșene au fost deschise cu câțiva ani înainte de inaugurarea oficială a instituției, iar pregătirile au început chiar la scurt timp după organizarea *Gimnaziului Vasilian* (23 ianuarie 1828), fiind accelerate după punerea în vigoare a *Regulamentului Organic*. La 3 iunie 1830, cu mare solemnitate, era inaugurat primul curs de legi în limba română, ținut de jurisconsultul statului, *Christian Flechtenmacher*. La festivitate au participat marii boieri și reprezentanții clerului, în conferința de deschidere ținându-se o prelegere de istoria dreptului românesc.

¹ Această idee a continuității între instituțiile de învățământ care au funcționat în Moldova pe parcursul a două secole o întâlnim și în *Regulamentul Organic*, care prevedea necesitatea alcătuirii unui regulament al școlilor pentru organizarea „vechei academii vasiliene, întemeiată în Mănăstirea Trei Ierarhi de fericitul întru nemuritoare aducere aminte, Domnul Vasile Voievod” (Dumitru Vitcu, Gabriel Bădărău, *Regulamentul Organic al Moldovei*, Iași, Editura Junimea, 2004, p. 165).

Ulterior, numărul cursurilor a crescut repede, anunțând astfel disciplinele din programa viitoarei academii, respectiv cele de limbi străine – limba greacă (predată de *Atanasie Terapianul*), limba rusă (*Vasile Peltichi*), limba franceză (*Charles Tissot*), limba germană (*Samuil Botezatu*) – de desen (*Joseph Adler*), de desenarea figurilor și a zugrăviturii istorice în ulei (*Johan Müller*)². În vederea asigurării viitoarei academii cu personalul didactic necesar, în februarie 1832, membrii Epitropiei lansau o publicație în paginile *Albinei românești*, prin care anunțau existența a cinci posturi vacante³, însă, în perioada imediat următoare, au fost numiți doar doi profesori, proiectul organizării academiei fiind amânat.

Pentru a nu mai întârzia deschiderea academiei până la finalizarea lucrărilor de amenajare a localului propriu, Epitropia a decis începerea la 20 noiembrie 1834, în cadrul Gimnaziului Vasilian, a cursurilor anului I de filosofie susținute de *Eftimie Murgu*, *Vasile Fabian* și *Gheorghe Săulescu*. Această dată marchează de fapt momentul înființării Academiei ieșene, întrucât anul I filosofie nu mai aparținea cursurilor secundare ca activitate didactică și conținut. În anul următor, la 16 iunie 1835, a avut loc doar inaugurarea noului local, făcută cu mare solemnitate și deschisă prin Te-Deum-ul oficiat la biserica Talpalari⁴. Ulterior, întreaga asistență s-a deplasat la Academie, unde domnitorul și referendarul școlilor au ținut discursuri în care au evidențiat progresele făcute în domeniul învățământului din Moldova în ultimii ani, manifestându-și încrederea că, în viitor, va continua dezvoltarea acestuia, deoarece „singurul mijloc al fericirii prea iubitei noastre patrii este o dreptă luminare a fiilor ei”⁵.

Primele demersuri pentru asigurarea spațiului necesar desfășurării cursurilor s-au făcut în toamna anului 1834, când Epitropia învățăturilor publice a propus domnitorului achiziționarea caselor lui Petrache Cazimir, situate lângă biserica Talpalari⁶. Cumpărarea s-a realizat imediat, însă, pentru susținerea cursurilor în această clădire, Epitropia a făcut noi cereri către conducerea țării pentru a aproba fonduri în vederea asigurării mobilierului necesar și realizării reparațiilor necesare⁷. În primăvara anului următor, conducerea școlilor a propus achiziționarea caselor serdarului Alexandru Anastasie Voinescu, situate peste drum, unde actualmente se află Colegiul Național, iar pe atunci era hotelul Petersburg (considerat de contemporani loc în care se adunau „rele tovărășii”)⁸. Din cauza lipsei fondurilor, cumpărarea s-a făcut abia după doi ani, apoi clădirea a fost amenajată și, în aprilie 1838, internatul, economatul, bucătăria și administrația funcționau în casele Voinescu, iar cursurile, biblioteca, cabinetul de

²Gabriel Bădărău, *Academia Mihăileană*, în *Istoria Universității din Iași*, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, Iași, 2010, p. 103.

³*Albina Românească*, nr. 15, 21 februarie 1832

⁴Gabriel Bădărău, *op. cit.*, p. 105.

⁵V. A. Urechia, *Istoria școalelor de la 1800-1864*, vol. I, București, Imprimeria Statului, 1892, p. 245.

⁶*Ibidem*, vol. I, p. 267.

⁷În anul 1835, cursurile gimnaziale de la Trei Ierarhi, cursul de filosofie și cursurile extraordinare existente au fost mutate în clădirea academiei, în incinta mănăstirii Trei Ierarhi rămânând doar cursurile începătoare și, până la cumpărarea și amenajarea caselor Voinescu, internatul pentru bursierii săraci.

⁸C. I. Andreescu, *Evoluția învățământului în Moldova și istoricul Liceului Național din Iași*, Iași, Tipografia Brawo, 1935, p. 60.

fizică și matematică, cabinetul de istorie naturală în casele lui Petrache Cazimir. Pentru a înlesni trecerea elevilor dintr-o clădire în alta, în 1835 a fost avansată ideea construirii unui arc de legătură, însă lucrarea a fost terminată în 1845, deoarece suma oferită a fost mică, iar lucrarea a fost finalizată după multe întârzieri, întreruperi, cereri de bani și chiar schimbări de antreprenori. În anul școlar 1845-1846 s-a modificat repartizarea sălilor Academiei, respectiv în casele Cazimir au fost cazați 120 de elevii interni, iar în casele Voinescu s-au mutat cursurile gimnaziale și academice. Astfel, timp de câteva decenii, Academia și internatul au funcționat în cele două case, unite printr-un arc, până când, în urma intervențiilor repetate ale directorului de atunci (V. Paladi), s-a hotărât demolarea vechii clădiri a școlii și construirea actualului local al Colegiului Național (1890)⁹.

Pentru a asigura bunul mers al instituției, în 1835 a fost întocmit de către Epitropie un regulament al școlilor publice care cuprindea prevederi referitoare la modul de administrare a acestora și de funcționare a comitetului academic, numirea cadrelor didactice pe post, drepturile și responsabilitățile profesorilor, admiterea elevilor, disciplină, examene și diplome. Școlile erau clasificate în ordinare și extraordinare, în prima categorie intrând *școlile începătoare*, *gimnaziul* cu două clase pregătitoare și două de umanioare și *academia* cu trei facultăți (filosofie, drept și teologie). În categoria școlilor extraordinare erau cuprinse școala reală, institutul tehnic, cursurile de limbi străine, desenul de figuri istorice și zugrăveli, cursul de arte frumoase, desenul de arhitectură și geometrie, care puteau fi urmate de absolvenții cursurilor începătoare¹⁰.

În primul an școlar, activitatea didactică s-a desfășurat sub semnul provizoratului, luându-se măsuri privind organizarea instituției pe tot parcursul acestuia. Astfel, abia în luna iunie a anului 1835 s-au impus reguli privind disciplina, s-a întocmit un program provizoriu și s-au fixat examenele, care au fost susținute cu întârziere (după 1 iulie 1835 pentru gimnaziu și la 1 octombrie pentru anul I de filosofie). De asemenea, deoarece elevii nu aveau nivelul de pregătire necesar pentru urmarea cursurilor academice, s-a luat hotărârea ca aceștia să studieze și pe timpul vacanțelor sau să urmeze cele două clase pregătitoare. Cu toate aceste dificultăți, conform raportului întocmit la sfârșitul anului, au fost înregistrați 322 elevi la clasa elementară și 64 la clasa normală, 87 la gimnaziu, dintre care unii au urmat și cursuri extraordinare de legi, franceză, germană, rusă și elenă. Dintre aceștia, 26 au fost aleși inițial pentru cursurile superioare de filosofie, iar, în cele din urmă, șase au fost trimiși în străinătate¹¹.

În anul școlar 1835-1836 a continuat procesul de organizare prin completarea comitetului academic cu profesorii necesari și stabilirea măsurilor ce urmau să fie luate în cazul în care aceștia sau elevii lipseau de la cursuri fără motive întemeiate. De asemenea, s-a mai luat o hotărâre cu consecințe importante și anume condiționarea accesului în slujbele statului de finalizarea studiilor gimnaziale. Această măsură în spirit liberal, care deschidea accesul la funcțiile publice pentru toate categoriile sociale, a determinat nemulțumirea boierilor conservatori, susținuți de reprezentantul Rusiei în Moldova. Astfel, în anii următori s-a dus o luptă acerbă între două curente, unul

⁹Gabriel Bădărău, *op. cit.*, p. 105-107. Casele Cazimir, cu cunoscuta cupolă turco-bizantină, au rezistat până în 1963, când, din motive de utilitate publică, au fost dărâmate.

¹⁰V. A. Urechia, *op. cit.*, vol. IV, p. 389-421.

¹¹C. I. Andreescu, *op. cit.*, p. 68-70.

liberal și naționalist, celălalt conservator, care a pledat pentru reformarea profundă a instituției prin înlocuirea limbii române cu limba franceză. Într-o primă etapă, a biruit curentul naționalist, care avea susținători de seamă precum Gheorghe Asachi și mitropolitul Veniamin Costachi¹².

În perioada 1837-1840, calitatea actului didactic a cunoscut îmbunătățiri semnificative prin înmulțirea cursurilor academice și a obiectelor extraordinare, tipărirea cărților și angajarea unui număr mare de profesori, dintre care unii aveau titlul de doctor obținut la universități de prestigiu din Europa. Un suflu nou, impregnat de educația occidentală, a fost imprimat instituției ieșene de *Charles Maisonabe*, rector al academiei și profesor de legi. El a stabilit regulile privind primirea și găzduirea în internat, comportamentul profesorilor și elevilor, însă activitatea sa - criticată asiduu de consulul rus - a fost de scurtă durată, la începutul anului 1838 cursul fiind suspendat. Cu toate progresele realizate, domnitorul *Mihail Sturdza* nu a renunțat la ideea reorganizării școlii pe baze noi, însă Epitropia și comitetul academic au prezentat (la 1 octombrie 1838) domnitorului un proiect de completare a regulamentului din 1835 cu hotărâri care nu duceau la modificarea statutului limbii române. La începutul anului următor ideea reformării a fost reluată, membrii Adunării Obștești fiind trimiși să asiste la examene pentru a evalua activitatea didactică¹³.

Măsurile luate în anul școlar 1840-1841, precum și hrisovul emis la 8 noiembrie 1840, încheiau o primă etapă a organizării instituției, etapă în care a fost asigurat spațiul necesar atât pentru susținerea cursurilor, cât și pentru internat, au fost achiziționate materiale didactice, iar numărul cursurilor a sporit constant. În acest an s-a stabilit obligativitatea studierii limbilor clasice (latina și greaca) pentru cei care urmau cursurile academice, s-a introdus limba italiană, care era deja studiată la București, un curs de gimnastică, s-au făcut demersuri pentru deschiderea anului II de legi și s-a organizat biblioteca, ale cărei baze fuseseră puse prin donația făcută de domnitorul *Mihail Sturdza* la 8 noiembrie 1839. Hrisovul emis în toamna anului 1840 scotea în evidență necesitatea implicării statului în sistemul de învățământ pentru pregătirea tinerilor, efortul depus de actualul domnitor, pe vremea în care era epitrop al școlilor, în vederea introducerii limbii române și progresele realizate în acest domeniu. Conform acestui act, sistemul de învățământ era organizat pe trei nivele: învățământul primar reprezentat de școlile începătoare din ținuturi și școala de la Trei Ierarhi, învățământul secundar prin Colegiul Vasilian și învățământul universitar în formă incipientă prin Academia Mihaileană (cu trei facultăți, filosofie, legi și teologie)¹⁴.

Din nefericire, în deceniul al cincilea al secolului al XIX-lea, Academia Mihaileană a cunoscut un declin constant determinat de lupta acerbă dintre cele două curente ale elitei politice și culturale, respectiv cel conservator și cel progresist. Ea a fost generată de întărirea și completarea de către domnitor a unei hotărâri mai vechi care stabilea că, pentru primirea în funcțiile publice, tinerii trebuie să prezinte certificatul de ab-

¹²V. A. Urechia, *op. cit.*, vol. I, p. 280.

¹³A. D. Xenopol, Constantin Erbiceanu, *Serbarea școlară la Iași cu ocazia împlinirii a cincizeci de ani de la înființarea învățământului superior în Moldova. Acte și documente*, Iași, Tipografia Națională, 1885, p. 63-64; C. I. Andreescu, *op. cit.*, p. 87-96.

¹⁴C. I. Andreescu, *op. cit.*, p. 96-100.

solviere a studiilor. Această dispoziție îi favoriza pe știitorii de carte și îi nemulțumea pe boieri, care au încercat prin toate mijloacele de care dispuneau să îngrădească accesul claselor sărace la studii, mai ales la cele academice. O modalitate de a îngrădi accesul la studiile academice a claselor de jos a fost hotărârea de a înlocui limba de predare, româna cu franceza. Însă, timp de aproape un deceniu, această luptă dintre cele două grupări a îmbrăcat diferite forme. Astfel, la 28 ianuarie 1842 a avut loc un eveniment care a influențat mersul școlii și al culturii românești, retragerea mitropolitului *Veniamin Costachi* din funcție ca urmare a intrigilor curentului rusofil. Un alt eveniment a fost întreruperea cursului de istoria românilor, susținut de *Mihail Kogălniceanu*, după numai câteva lecții, deoarece nu era pe placul guvernanților filoruși din acea perioadă, întrucât înflăcăra auditoriul prin prezentarea eroilor și victoriilor noastre. Această încordare a fost accentuată și de faptul că *Ion Ghica*, fire autoritară, în calitate de inspector, a luat mai multe măsuri menite să ducă la o mai bună organizare, însă ele nu au fost primite cu entuziasm de corpul profesoral și de elevi. Printre acestea se numără hotărârea ca profesorii să respecte programul de lucru și să intre la ore după sunarea clopoțelului, să nu aplice elevilor pedepse corporale, elevii din internat să repete sub supravegherea pedagogului, să nu lipsească de la biserică în zilele de sărbătoare și să nu părăsească institutul fără voie.

În ciuda faptului că s-au făcut, totuși, o serie de progrese prin completarea cursului de legi cu anul III și deschiderea anului V la gimnaziu, introducerea practicii la drept, dotarea sălii de gimnastică și a bibliotecii, declinul a continuat. Astfel, s-au înregistrat demisii, înlocuiri și concedieri în lanț, au fost desființate unele cursuri, numărul elevilor a scăzut - în special al celor săraci - iar lefurile dascălilor erau plătite cu mari întârzieri. În ceea ce privește conducerea sistemului de învățământ - Comitetul academic și Epitropia școlilor - aceasta a ajuns să fie subordonată domnitorului (membrii de seamă și-au dat demisia, fiind înlocuiți cu persoane apropiate domnitorului sau chiar rude), care de la un energic susținător al dezvoltării învățământului în limba română în calitate de epitrop, a ajuns să sprijine gruparea boierilor rusofili, care vedea în academie un pericol, deoarece putea duce treptat la înlocuirea unei elite politice cu alta provenită din categorii mai sărace¹⁵.

Tensiunile accentuându-se, se ajunge până acolo încât boierii conservatori, sprijiniți de consulul rus, au cerut domnitorului în 1843 desființarea cursului superior al academie. Această doleanță a fost înaintată Adunării Obștești, condusă de un boier cu idei liberale/progresiste, care a constatat că „școala românească și academică nu constituie un pericol”, spre dezamăgirea opoziției conservatoare. Cu toate acestea, domnitorul a susținut ideea unei reforme care, în accepțiunea sa, ar fi dus la concilierea celor două grupuri antagoniste, însă, prin poziția adoptată, a determinat dezorganizarea Academiei Mihăilene în ultimii ani de domnie. Astfel, la mijlocul deceniului cinci, numărul elevilor scăzuse foarte mult, iar internatele nu mai funcționau, fiind înlocuite cu pensionatul particular al profesorului francez Malgouvern. Ulterior, același profesor, cu aprobarea conducerii țării, a preluat gratuit localul academie, unde a deschis un colegiu cu predare în limba franceză¹⁶.

Urcarea pe tronul Moldovei a domnitorului *Grigore Alexandru Ghica* în 1849

¹⁵ *Ibidem*, p. 100-111.

¹⁶ *Ibidem*, p. 109.

- revoluționar pașoptist școlit în Germania - marchează o nouă etapă în evoluția Academiei Mihăilene. Chiar din primul an de domnie a luat măsura desființării institutului lui Malgouvern, Epitropia fiind însărcinată să pună bazele unui așezământ școlastic în conformitate cu regulamentele școlare. În ianuarie 1851 a fost finalizat noul regulament școlar prin care se statornicea că „*învățătura publică este gratuită și slobodă pentru toți locuitorii Moldovei*”, iar „limba națională va fi...singurul organ al învățaturii publice”, instituțiile fiind împărțite în trei categorii, respectiv *școli primare* (în această categorie intrând școlile elementare din orașe și din capitală, școlile de fete, școala de meserii, școlile de militari, școlile armene și cele evreești), *școli secundare* (școlile reale, ferma model și gimnaziile care durau 7 ani) și *școlile superioare*, care cuprindeau în acest an patru facultăți, respectiv filosofie, drept, teologie și medicină. De asemenea, a fost reînființat internatul pentru tinerii care urmau școlile secundare, cele mai multe locuri fiind acordate gratuit elevilor săraci, dar sărguincioși. Prin acest regulament, au fost luate hotărâri privind administrarea școlilor, numirea profesorilor, examenele semestriale, calicativele acordate (foarte bine, bine, de mijloc, rău), vacanțe (15 iulie -1 septembrie), normele ce trebuiau respectate pentru alcătuirea manualelor și dotarea bibliotecii. Acest regulament a fost completat cu alte măsuri care priveau condițiile primirii în internat, obligațiile pedagogilor, regulile privind cheltuirea banilor pentru internat, instrucțiunile pentru profesorii de limbi străine și uniforme școlare. Personalul didactic a fost sporit în mod constant, în această perioadă susținând cursuri la Academia Mihăileană personalități marcante ale culturii românești precum *Dimitrie Gusti, Teodor Codrescu, August Treboniu Laurian, Grigore Cobălcescu*¹⁷.

Măsurile luate în cei șapte ani de domnie a lui *Grigore Alexandru Ghica* au creat o bază solidă pentru acest sistem și pentru Academia Mihăileană, în mod special, prin hotărârile înțelepte și energice cu care a înfăptuit reforma. Deși a urmat o perioadă de frământări politice, în care corpul profesoral și elevii au fost cuprinși de neliniște, școală moldavă a trecut cu bine peste această etapă, definitivându-și organizarea modernă prin reformele domnitorului *Alexandru Ioan Cuza*.

Astfel, Academia Mihaileană, deși a cunoscut o evoluție sinuoasă de la stadiul în care nu reprezenta decât o completare a învățăturilor Gimnaziului Vasilian prin câteva cursuri superioare la etapa în care cuprindea învățământul secundar și superior din Moldova (având sub protecția sa și școala primară de la Trei Ierarhi), a reprezentat pentru trei decenii o școală emblematică pentru cultura ieșeană. Prin această instituție, care includea atât învățământul secundar, cât și pe cel superior, s-a făcut trecerea definitivă la un învățământ modern, organizat pe mai multe nivele prin reforma din 1864. Însă până la vremea lui Cuza-Vodă, *Mihail Sturdza* și *Grigore Alexandru Ghica* au fost domnitorii care au jucat un rol important în ridicarea culturală a neamului românesc, chiar dacă cel dintâi și-a distrus opera, fără însă a putea opri curentul progresist, care prinsese rădăcini adânci în perioada sa.

Prof. dr. Adriana RADU
Colegiul Național din Iași

¹⁷ *Ibidem*, p. 116-130.